

mert hiszen használható monographiák jelentek meg már sokkal kisebb szerepet játszott szepesi városokról is. (pl. Béla, Leibic, Podolin stb.)

Még csak egy szót a közlési módra vonatkozólag. Hajnóczy évsoros tartalomjegyzéket ad, a mi ellen nincs ugyan kifogásunk, de mi az áttekinthetőség megkönnyítése végett czélszerűbbnek tartjuk a Demkó-féle osztályos tartalomjegyzéket. Igaz ugyan, hogy a Hajnóczitól ígért tárgyosztályos számmutató és betűsoros névmutató tájékozással fog szolgálni, de az áttekintés mégis meg van nehezítve. Azt azonban nem helyeselhetjük, hogy néhol oly általános és mégis oly fukar a regesta, hogy azon eligazodni vajmi bajos. Nagyon gyakori pl. az efféle kitétel: „1521 – 1600. Eperjes. E város hatóságának 190 levele, Lőcse hatóságához különféle törvénykező, ipari, kereskedelmi, vallási, hadi és politikai ügyekről stb.“ Az ilyen regesta valaminél több a semminél; ebben az esetben nagyon is kívánatos volna a részletezés a kutató munkájának megkönnyítése végett.

Elismerésünket azonban a fáradhatatlan közlőtől nem tagadhatjuk meg, valamint a társulattól magától sem, melynek a tagilletéke kövételre méltó példa lehetne városaink s megyéink előtt. Az évkönyvet a társulati ügyekről szóló értesítés zárja be; érdemesnek tartjuk felemlíteni, hogy a társulatnak 329 rendes tagja van.

Dr. Lukinich Imre.

Ifjúsági könyvtárak és ifjúsági olvasmányok a nevelés szolgálatában.

Irta dr. *Neményi Imre*. Bpest, Lampel, 1902. S. r. 346. Ára 6 k.

Egy lelkiismeretes, az iskola magasztos hivatásának érzésétől teljesen áthatott pedagógus széleskörű tapasztalással és tudással fölfegyverkezve száll síkra e műben az ifjúsági könyvtárak és olvasmányok érdekében. Kétségtelen, hogy ha az iskola valóban meg akar felelni hivatásának, nagyon kiváló figyelemben kell részesítenie az ifjúság olvasmányait. Mert ez olvasmányok ápolják tovább az ifjú lelkében az elhintett magvakat, ezek szelésítik látókörét, mélyítik tudását, edzik meg az élet nagy feladataira, ha kellően alkalmazzuk őket, és ezek rombolják le mindazt, a mit az iskola bennük, jót és nemeset, épített, ha nemtörődomséggel ügyet sem vetünk reájuk.

Olyan igazság ez, melyet bizonyítanunk nem szükséges. És mégis úgy van az minálunk, hogy vagy nincs is ifjúsági könyvtára az iskolának, természetes, hogy itt minden iskolát értek, a népiiskolától az egyetemig, vagy ha van, megelégszünk azzal, hogy a gyermekek bizonyos időközökben ki-kivegyenek belőle olvasmányokat; de többre nem is gondolunk.

Mindehhez járúl még azután az is, hogy nálunk az ifjúsági

könyvek a kiadók spekulálására vannak teljesen bízva, kiknek főelvük, hogy olcsón termeljenek minél nagyobb haszonnal. Valóban, ha mindazt, a mit Neményi művében elmond az igazán ifjúságnak való könyvekről, meg akarnánk valósítani, ifjúsági könyvtárainknak legalább felét ki kellene dobnunk — a kiadók miatt.

Ez azonban korántsem jelenti azt, hogy Neményi megvalósíthatatlanokat követel az ifjúsági olvasmányokra nézve. Könyve éppen nem utópia; sőt a minél előbb megvalósítandó feladatoknak hirdetője. Hiszen mindazt, a mit mond, megvalósították már másutt, kivált Németországban, hol bámulatos tevékenységet fejtenek ki a tekintetben, hogy az ifjúsági olvasmányok útján a jövő nemzedék elméjét fejleszszék, szívet nemesítsék, akaratát erősítsék.

Ez a példa lebegett Neményi előtt is, midőn hozzáfogott e fontos kérdés kifejtéséhez.

A bevezetésen kívül hat nagy fejezetben tárgyalja a kérdést. Az elsőben az ifjúsági könyvtárak fejlődésének történetét világítja meg. Régen, midőn a család patriárkálisabb volt, az édesanya meséje, az édes apa elbeszélései pótolták az ifjúsági olvasmányokat, melyeket ma első sorban az élet gondjai és küzdelmei között bensőségéből sokat vesztett családi élet tesz szükségessékké. Nálunk az 1868. évi XXXVIII. törvénycikk veti meg az ifjúsági könyvtárak alapját; de azután alig törődtek velük, mignem Wlassics 1901. jul. 4-ére egy ankétet nem hívott össze ez ügyben. Ennek is csekély eredménye volt. Sokkal helyesebb volna, a mit Neményi vet föl, hogy a Magy. Pedagogia Társaság álljon ez ügy élére és tekintélyével és buzgalmával vegye szigorú kritika alá az ifjúságnak szánt könyveket, szerkeszsen róluk megbízható *jegyzéket*, s adja azt ingyen a tanulók kezébe, hogy onnan válogassák ki a könyveket, melyeket olvasni akarnak vagy a melyekkel karácsonyra meglepetni akarják magukat szülőik részéről. Így bizonyára megszűnnék a tájékozatlanság és a lelkiismeretes szülő, kitől még sem várható, hogy minden könyvet maga ismerjen, nem a kiadók érdeke szerint választana könyvet gyermekének. A tanítókat is sok fáradságtól és aggodalomtól mentené meg ez eljárás. Ehez még hozzátehetjük, hogy a tanító-körök meg a tanári körök is belevehetnék munka-programmjukba az ifjúsági irodalom rendszeres ellenőrzését.

A következő fejezet az iskolai olvasmány fontosságát tárgyalja pedagógiai és szociálpolitikai nézőpontból. Sokat vitatkoztak, vajjon hasznos-e vagy káros az ifjúságnak megengedni a magán olvasást. Ma eldöntöttnek vehetjük, hogy csak az a káros, ha a gyermeket minden vezetés, irányítás és ellenőrzés nélkül rászabadítjuk egy könyvtárra. De nemcsak pedagógiai, hanem szociálpolitikai szempontból is hasznos, ha a gyermekek olvasnak, kivált ha a felső nép- és ismétlő iskolák tanulói kellő vezetés mellett olyan olvasmányokhoz jutnak, melyek megedzik lelküket a szociális „apostolok” ámító tanításai ellen.

A könyv legszebb és legtanulságosabb fejezete a negyedik, mely az iskolai olvasmánynak megválasztásáról szól pszichológiai és általános nevelési szempontból. Helyesen fejt ki ebben a szerző, hogy az iskolai olvasmányok oktassanak, erkölcsileg tiszták legyenek és megfeleljenek a gyermek szellemi fejlettségének és ismereteinek. Óva int itt az elvont moralizálástól és attól, hogy a magán olvasmány se alatta ne maradjon az iskolai könyvek nyújtotta tudásnak, se ellentétbe ne kerüljön vele. Példákat kell mutatni a gyermekeknek, ez a legjobb erkölcsi tanítás. Ezekkel kell a vallásos érzést és a hazaszeretetet éppúgy belecsepegtetni a gyermek lelkébe, mint a munka és a kötelesség szeretetét. Nem feledkezik meg itt a szerző az ifjúsági olvasmány nyelvéről, kiállításáról sem, s megdöbbenően tárja föl a mi ifjúsági irodalmunk lelkiismeretlenségét e tekintetben is.

A következő két fejezet arról szól, mikor és hogyan olvassanak gyermekeink. Herbart-Ziller nyomán a szerző is nagy fontosságot tulajdonít a meséknek a tanítás minden fokán. Ezzel némiképpen ellenkezésbe jut előbbi fejtegetéseivel, de ezt megbocsájttuk neki, mert valóban el kell ismernünk, hogy a gyermek-lélek fejlődésében nagy szerepe van a meséknek. Ő sem kívánja, hogy a gyermek sokáig ezeknél maradjon, s már a 9—10 éves gyermeknek egyebet is kíván adatni. E kortól kezdődik a magán olvastatás. Miután megmagyarázza, hogyan szoktassuk a gyermeket a helyes olvasáshoz, ezekben jelöli meg az iskola kötelességét: 1) Helyesen kiválasztja a megfelelő olvasmányt; 2) beleilleszti a tanítás tervezetébe; 3) számon kéri tartalmukat; 4) hozzá szoktatja a gyermeket, hogy ha nem érti meg olvasmányát, bizodalommal forduljon tanítójához.

A képeskönyveknek és illusztrációknak külön fejezetet szentel a szerző, s esztetikai és egészségügyi szempontból vizsgálja ezeket. Itt megint csak kárhozzátó szava van a mi ifjúsági irodalmunkról, mert sehol oly lelkiismeretlenség nincs e tekintetben, mint nálunk, hol legtöbbször külföldi rossz képekhez íratnak a kiadók olvasmányokat. Nemzeti művészet, nemzeti szellem hogy legyen azután az így gyártott könyvekben?

Az utolsó fejezetben kifejti végre, hogy a magán olvasmányok hasznos volta a velük való helyes bánástól függ. Sürgeti, hogy a könyvtárt oly tanítóra bizzák, ki nem tehernek tekinti a vele való foglalkozást, a ki szeresse a gyermekeket és legyen jó pszichológus. Csak az ilyen tud azután minden tanulóknak megfelelő könyvet adni. Fontos még itt az a nyomós követelés, hogy a népiskolákban és a középiskolák alsóbb osztályaiban *osztálykönyvtárak* legyenek, melyekben a megfelelő magán olvasmányok oly számban legyenek meg, a hány tanuló van. Sajátságos, hogy ettől a követeléstől mennyire húzódoznak némely iskolák.

Mind e fontos fejtegetéseket alapos okokkal, meggyőző példák-

kal és neves pedagógusok állításával támogatja a szerző. Ez teszi azután, hogy nemcsak hiszünk neki, hanem óhajtva óhajtjuk, bár mielőbb megvalósulna eszméiből mindaz, a mi e nálunk eddig annyira kevésbe vett fontos ügyet az egészséges fejlődés és haladás útjára vihesse.

Dr. Kiss Ernő.

Az erkölcsi törvény.

Eszményeink. Irta Bodnár Zsigmond egyetemi magántanár. Budapest, 1902. Eggenberger kiadása 239 lap, ára 3 kor.

Bodnár Zsigmond nem új ember az irodalom terén: több mint 30 év óta ismerjük, mint mozgékony, önálló gondolkozású irodalomtörténet író, aethetikust és essaystát. Mintegy 10 évvel ezelőtt fölfedezte szellemi haladásunk törvényét, a tőle úgynevezett *erkölcsi törvényt*, s azóta — abbahagyva nagyobb szabásúnak tervezett Magyar Irodalomtörténetét — kizárólag a philosophia művelésére adta magát, s egymásután írta és adta ki kisebb-nagyobb philosophiai műveit és tanulmányait, melyek mind a fölfedezte erkölcsi törvényre vonatkoznak, mind azt igyekeznek magyarázni, megvilágosítani, bővebben kifejteni, érvényességét újabb meg újabb mezőkön feltüntetni. Legújabban a folyó év kezdetével *Az eszme* cím alatt elveinek s illetőleg törvényének ismertetésére és terjesztésére egy folyóiratot is indított meg. Egyik-másik művét, hogy eszméinek minél szélesebb körben érvényt szerezzen, német s francia nyelvre is lefordította.

Mi hát az az *erkölcsi törvény*, a melyet Bodnár egy próféta lelkesedésével, kitartásával és elfogultságával hirdet? Röviden összefoglalva e törvény következőleg hangzik: A történelem tanúsága szerint az emberiség egyszer egységben látja a *szép, jó, igaz* eszméjét, úgy hogy a *szép* egyuttal *jó* is, *igaz* is; majd ismét az egység folytonos lazulásában. Az előbbinél jelentkezik a tekintély uralma államban, egyházban, családban egyaránt, emelkedik a vallás tisztelete, virágzik a vallásos költészet és művészet, az agrarismus és antisemitismus. Ez az *idealismus* kora. Mikor pedig elérte délpontját az idealismus, mint 1470, 1660, 1815 körül, mindjárt megkezdődik a 3 eszme egységének lazulása s mi az alkotó részek jogaiért kezdünk rajongani; e tünetmények folyton növekszenek a hullám végéig, az idealismus erősebb jelentkezéseig. Ez a *realismus* kora. A most uralkodó realismus 1875 körül érte el tetőpontját, azóta folyton vesztit erejéből, uralmából, úgy hogy azt lehet mondani, hogy pár évtized óta gyors léptekkel haladunk az idealismus hulláma felé s az egyre erősebb tért hódít.

Bodnár szerint, míg eddigelé a politikai, sociológiai, gazdasági, vallási, művészeti és tudományos élet számos jelensége mind megannyi megfeyjthetetlen rejtély volt, melyek előtt tanácstalanul állottak a történelmi philosophia buvárai, — az ő erkölcsi törvénye segítségével e